

บทที่ 3

วิธีการศึกษา

การวิจัยเรื่องความขัดแย้งในการจัดการโครงการก่อสร้างศูนย์กำจัดมูลฝอยรวม: ศึกษากรณี จังหวัดชลบุรี ได้ดำเนินการตามระเบียบวิธีวิจัยแนวประวัติศาสตร์เชิงคุณภาพ (historical qualitative research) เนื่องจากระเบียบวิธีวิจัยนี้จะช่วยให้ตอบคำถามวิจัยได้ทั้งในเชิงลึกและมีความรอบด้าน กล่าวคือ การวิจัยเชิงคุณภาพจะนำไปสู่ความเข้าใจในมิติเชิงวัฒนธรรม คือ โสภทัศน์หรืออุดมการณ์ของผู้ที่เกี่ยวข้องในการจัดการโครงการดังกล่าว ในขณะที่การวิจัยเชิงประวัติศาสตร์จะนำไปสู่ความเข้าใจในระดับรากเหง้าของความขัดแย้ง ไม่ว่าจะเป็นบทบาทของชุมชน การเคลื่อนไหวของชนชั้นนำ ตลอดจนบริบททางโครงสร้างทั้งด้านเศรษฐกิจ การเมือง และวัฒนธรรม ที่เข้ามาสร้างเงื่อนไขต่าง ๆ วิธีการศึกษามีรายละเอียดดังนี้

ลักษณะการวิจัย

งานวิจัยนี้เป็นการศึกษาเฉพาะกรณี (case study) โดยใช้โครงการศูนย์กำจัดมูลฝอยรวมที่ดำเนินการในจังหวัดชลบุรี ทั้งพื้นที่ตามแผนการเดิมคืออำเภอนองใหญ่ และพื้นที่ใหม่คือ ตำบลบางพระ อำเภอศรีราชา เป็นหน่วยของการศึกษา อนึ่ง ผลสรุปจากงานวิจัยนี้จะเป็นการอธิบายเฉพาะเจาะจงในหน่วยของการศึกษาเท่านั้น ไม่สามารถตั้งเป็นข้อสรุปเป็นการทั่วไปได้ เนื่องจากแต่ละโครงการในแต่ละพื้นที่ย่อมมีบริบทที่แตกต่างกัน แต่ผลสรุปในงานวิจัยนี้อาจสามารถนำไปอธิบายการจัดการโครงการก่อสร้างสาธารณะอื่น ๆ ได้ในเชิงเปรียบเทียบ

การเก็บข้อมูล

การเก็บข้อมูลจะประกอบด้วยข้อมูลสองส่วน ได้แก่ ข้อมูลพื้นฐานของชุมชน และข้อมูลเกี่ยวกับความขัดแย้งในการจัดการโครงการ ดังนี้

1. ข้อมูลพื้นฐานของชุมชน

การศึกษาข้อมูลพื้นฐานของชุมชน มีวัตถุประสงค์เพื่อเข้าใจประวัติศาสตร์ ที่มา รากเหง้า การก่อตัว ความเปลี่ยนแปลง ความเคลื่อนไหว ตลอดจนสถานการณ์ปัจจุบัน ไม่ว่าจะเป็นโครงสร้างประชากร ฐานอาชีพ รายได้ อำนาจท้องถิ่น ประเพณี ค่านิยมความเชื่อของชุมชน เป็นต้น การเก็บข้อมูลพื้นฐานของชุมชนนี้จะใช้การสัมภาษณ์กลุ่ม (group interview) เป็นหลัก โดยอาศัยคำบอกเล่าจากผู้อาวุโสของชุมชนไม่น้อยกว่า 5 คน ประกอบกับการตรวจสอบข้อมูลจากหน่วยราชการ ตลอดจน

จนสำรวจทางกายภาพโดยตัวผู้วิจัยเอง ข้อมูลที่ได้นั้นจะนำมาวิเคราะห์เชื่อมโยงกับปรากฏการณ์ความขัดแย้งที่เกิดขึ้น

2. ข้อมูลเกี่ยวกับความขัดแย้งในการจัดการ โครงการ

การศึกษาข้อมูลเกี่ยวกับความขัดแย้งในการจัดการ โครงการ มีวัตถุประสงค์เพื่อสืบสวนเรื่องราวของเหตุการณ์ ประกอบกับการจำแนกบุคคลและกลุ่มของความขัดแย้ง เป้าหมายของกลุ่มพิจารณาการให้เหตุผล และการจัดการความขัดแย้งของกลุ่มต่าง ๆ โดยการเก็บข้อมูลในด้านนี้จะอาศัยการศึกษาเอกสาร การสัมภาษณ์ การเข้าร่วมและสังเกตการณ์

2.1 การศึกษาเอกสาร ข้อมูลจากเอกสารจะใช้ทั้งเอกสารขั้นต้นและขั้นรอง ประกอบด้วย แผนการดำเนิน โครงการของกรมควบคุมมลพิษ รายงานการศึกษาความเหมาะสมและออกแบบรายละเอียดของบริษัทที่ปรึกษาโครงการ รายงานการประชาสัมพันธ์ขององค์การบริหารส่วนจังหวัดชลบุรี หนังสือพิมพ์ ใบปลิว แผ่นพับ เป็นต้น

2.2 การสัมภาษณ์ การสัมภาษณ์จะต้องอาศัยผู้ให้ข้อมูลหลัก (key-informants) โดยจำนวนผู้ให้สัมภาษณ์นั้นขึ้นอยู่กับความอึดตัวของข้อมูลเป็นสำคัญ ทั้งนี้จำเป็นต้องสัมภาษณ์อย่างรอบด้านจากผู้มีจุดยืนแตกต่างกันคือทั้งฝ่ายสนับสนุน ฝ่ายคัดค้าน และฝ่ายเป็นกลาง ซึ่งการพิจารณาจุดยืนจะถือเอาการแสดงพฤติกรรมหรือการปฏิบัติการ (action) และตำแหน่งหน้าที่ทางสังคม (position) เป็นหลัก ในเบื้องต้น ผู้วิจัยได้จัดจำแนกฝ่ายต่าง ๆ อย่างคร่าว ๆ ดังนี้

2.2.1 ฝ่ายสนับสนุน ได้แก่ กระทรวงวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยี และสิ่งแวดล้อม ซึ่งผู้ริเริ่มนโยบายและเป็นเจ้าของงบประมาณ องค์การบริหารส่วนจังหวัดชลบุรีซึ่งเป็นผู้รับนโยบายมาปฏิบัติ และเทศบาลตำบลหนองใหญ่ซึ่งเป็นเจ้าของพื้นที่

2.2.2 ฝ่ายคัดค้าน ได้แก่ กลุ่มอนุรักษ์ในท้องถิ่น (ชมรมสร้างสันติสุข) ชาวหนองใหญ่คนอื่น ๆ รวมถึงกลุ่มที่เรียกตัวเองว่าสหพันธ์ประชาชนเพื่อสิ่งแวดล้อมและการพัฒนาภาคตะวันออก และองค์กรพัฒนาเอกชน (NGOs) อื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง

2.2.3 ฝ่ายเป็นกลางและผู้ร่วมสังเกตการณ์ ได้แก่ ตัวแทนภาครัฐ นักวิชาการ สื่อมวลชน พระสงฆ์ และชาวบ้านจากหมู่บ้านใกล้เคียง

การสรรหาผู้ให้ข้อมูลหลัก กระทำโดยสำรวจรายงานการประชาสัมพันธ์ว่าบุคคลใดเป็นผู้มีบทบาทหลัก และหลังจากนั้นก็ใช้วิธีสืบถามต่อจากบุคคลนั้นว่ายังมีใครอีกบ้างที่มีบทบาทร่วม วิธีการนี้เรียกว่า “snowball”

นอกจากการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลหลักแล้ว ยังต้องอาศัยการสัมภาษณ์ผู้ที่เกี่ยวข้องในเหตุการณ์ (oral testimony) อีกหลาย ๆ คนมาประกอบกัน โดยการสัมภาษณ์นี้จะใช้ทั้งแบบรายบุคคลและแบบจัดกลุ่มเฉพาะ (focus group) เพื่อความเที่ยงตรงและรอบด้านของข้อมูล

2.3 การเข้าร่วมและสังเกตการณ์ เป็นวิธีหนึ่งที่จะทำให้ได้สัมผัสและได้ข้อมูลจากประสบการณ์ตรง ทั้งนี้สามารถทำได้โดยการเข้าไปมีส่วนร่วมโดยตรง เช่น เข้าไปพูดคุยร่วมวงสนทนา และอาศัยการสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม (non-participant observation) เช่น การเฝ้าดูอยู่ห่างๆ การเข้าร่วมฟังประชาพิจารณ์ การคอยสังเกตการณ์สนทนาระหว่างบุคคล หรือการสังเกตพฤติกรรม เป็นต้น

อนึ่ง การเก็บข้อมูลทั้งข้อมูลพื้นฐานของชุมชน และข้อมูลเกี่ยวกับความขัดแย้งในการดำเนินโครงการจะเน้นที่อำเภอหนองไผ่เป็นหลัก เพราะเป็นพื้นที่ที่เกิดสถานการณ์ความขัดแย้งส่วนรายละเอียดหลังจากที่โครงการย้ายไปตำบลบางพระ อำเภอสรรคบุรี จะเป็นข้อมูลเสริม ผู้วิจัยได้แบ่งช่วงเวลา (time frame) ในการศึกษาออกเป็น 3 ช่วง กล่าวคือ ช่วงแรก การก่อตัวของกระแสคัดค้าน ช่วงที่สอง ความเคลื่อนไหวก่อนประชาพิจารณ์ และช่วงสุดท้าย การประชาพิจารณ์และการยุติปัญหา

การบันทึกข้อมูล

การบันทึกข้อมูลนี้ อาศัยการบันทึกเทป การถ่ายภาพ การถ่ายสำเนา การจดบันทึกในสมุดบันทึก การเก็บรายละเอียดในแบบสัมภาษณ์ และการบันทึกในแบบตรวจคำตอบ (checklist)

การวิเคราะห์ข้อมูล

นำข้อมูลที่ได้จากวิธีการต่าง ๆ ข้างต้นมาเปรียบเทียบเพื่อตรวจสอบข้อมูล ที่เรียกว่าการตรวจสอบแบบ “สามเส้า” (triangulation) โดยการเปรียบเทียบจากผู้ให้สัมภาษณ์ที่มีจุดยืนต่างกัน คือ ฝ่ายสนับสนุน ฝ่ายคัดค้าน และฝ่ายเป็นกลาง รวมถึงบุคคลอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องในโครงการ นอกจากนี้ยังต้องเปรียบเทียบจากแหล่งข้อมูลต่าง ๆ ที่ได้รับ เช่น เอกสาร การสังเกต และการสัมภาษณ์ รวมไปถึงเปรียบเทียบจากข้อมูลในช่วงเวลาต่าง ๆ หลังจากนั้นจึงนำมาวิเคราะห์แบบตีความ (interpretation) ภายใต้ขอบเขตและกรอบของการวิจัย (frame work) โดยเริ่มจากการจัดข้อมูลอยู่ในหมวดหมู่ตามตัวแปรที่ศึกษา แล้วเชื่อมโยงตัวแปรในเชิงเหตุผล